

FESTŐI SORSOK

DALLOS SÁNDOR

A nap szerelmese

Munkácsy Mihály
életregénye

finep ●
selection

Dallos Sándor

A NAP SZERELMESE

életrajzi regény

Első kiadás

I

Zörrenés hallatszott, nyílt a műhelyajtó, egy viharlámpa nyomult be rajta, egy vastag kendőbe bonyált test, és a tél nyelve úgy nyúlt utána, éhesen és falánkan, mint egy farkasé. De a becsukódó ajtó levágta.

– Ancsa jön ébreszteni – mondta az öreg.

Valóban Ancsa volt, Lángiék szolgálója, olyan huszonhat éves, formás leány. Szőke. Egy szál ingben volt, ahogy kiugrott az ágyból, afölött az anyjától örökölt, nagy, fekete kendő, lábán papucs, kezében lámpa. Meglátta, hogy a kuckóban világos van, benézett és köszönt.

– Kezét csókolom, Atyuskám!

S még kezét is csókolt neki. A régi időkből maradt ez fönt, mikor még az anyja a boldog Atyuséknál szolgált, és a férfi valósággal apja volt neki. A boldogság azóta mindkét részről alaposan odalett, de a kézcsók megmaradt.

– Ilyen korán fönt vannak már? – kérdezte a leány.

– Fent – bólintott az öreg. – Lerajzolt ez a gyerek, aztán meg beszélgettünk. Nézd! – mutatta a rajzot.

A lány elvette, nézte. Semmit nem látott rajta, csak azt, hogy hasonlít.

– De szép! – s Miskára nézett. – Nem gyerek az már, aki ilyet tud.

Miska felé fordult.

– Hány éves vagy? Tizenhét?

Miska elpirult.

– Dehogyan, Ancsa! Februárban leszek tizenöt.

A lány ránevetett.

– Isten bizony, tizenhétnek látszol.

Visszaadta a rajzot.

– Tegyük el, mert nekem ébresztenem kell. S ha ezek – intett a horkoló inasokra – meglátják, besúgják a mesternek, az meg nekimegy Miskának, hogy lopja a napot. Tegyenek úgy, mintha maguk is most ébrednének.

Kiment, fogott egy zsámolyt, felállt rá. Kivárta, míg az öreg a ládába rejtette a rajzot, és Miska fekvésbe helyezkedett, akkor kirántott

egy szál kénes gyufát, meggyújtotta a műhely lámpáját, miközben az inge csaknem térdig húzódott. Miska szeme odasugárzott. Gyerek volt.

– Istenem!

A lány látta. Akarta. Jól kitartotta a pózt. Lehelte:

– Miska!

Az lehunyta a szemét, s egész teste remegett.

A lány akkor lelépett a zsámolyról, s nagyot kiáltott:

– Klapci horka! Pety hogyan!

Hogy: Föl gyerekek! Öt óra!

Aztán fogta a viharlámpát, kiment, mintha bekapta volna a szél.

A műhelyben nagy mozgalom keletkezett. Ha trombitát fújnak meg, talán senki sem mozdul, de ennek a leánynak a hangja úgy beléjük idegződött, hogy ha suttogja is a Klapci horkát, akkor is felébrednek rá. Felugráltak, mindenki futott a bádögbögréjéért, megmerítette a teli rocskában, kiállt az ajtó elé, megszívta a száját vízzel, a két markába köpte, az arcára vágta, s három-négy húzással szétkente rajta. Miska is. Aztán újra kezdődött az egész. Nem sokszor, csak még egyszer. Atyus nézte a nyüzsgést, s Antonon, egy rossz tekintetű, pattanásos tót gyereken állt meg a tekintete. Nem szerette. Besúgónak tartotta. Talán igaza volt, talán nem. Rászólt:

– Belül kellene téged megmosdatni, te spion! Kiöblíteni mindenedet, s akkor megpróbálni egy kis embert fűjni beléd. Ha ugyan a bőröd befogadná.

Anton odakapta a fejét, s gonoszul vigyorgott.

– Ni, a vén hollandus! Hát maga még mindig él? Minden este azzal fekszem le, hogy no, holnap mértéket veszünk róla, s íme, még mindig itt rontja a levegőt!

Az öreget elöntötte a méreg.

– Kuss, fattyú! – dördült rá. – Beleköpök én még a sírodba, ne félj! De még mekkorát! Ha ugyan téged is ki nem lök a föld magából, te alja lélek. Jóka Ádámot ki adta fel?

A gyerek megremegett.

– Én nem! – dadogta ijedten.

– Hát ki? – vicsorgott az öreg. – Én tudom, hogy ebből a házból indult ki a följelentés, mert nekem megsúgták. Kitől telik ebben a házban ilyesmi?

De most ő ijedt meg, hirtelen saját fia jutott az eszébe. A mester. Hogy az is tehette! Úgy megdöbbszent, hogy minden vér kiszaladt az arcából.

Ez a Jóka Ádám kötélverő volt a városban, derék, kemény magyar ember, s így télire sokszor két bujdosót is elrejtett magánál az összehalmozott kendercsomók között. Most is két ember lappangott nála, de négy nappal ezelőtt valaki feljelentette szegényt, s az osztrák csendőrok elvitték mind a hármukat. Két napig hallatszott a törvényház pincéjéből az ordításuk, ahogy verték őket, harmadnapra elhallgattak. Meghaltak? Továbbvitték őket? Nem tudta senki. Atyusnak csak annyit sűgött meg egy törvényházi magyar hajdú felesége, hogy ebből a házból tette valaki a följelentést. Az öreg olyan dermedten űlt, mint a jégoszbor. Hát lehet, hogy az ő fia? Az övé és az oly gyengéden tiszta s oly drága Sziron Rozikáé? Aki miatt ő itthon maradt, és nem ment vissza többé Hollandiába, ácsolni az iramosívű, szép hajóbordákat? Belűl mindene remegett. Antonra mordult:

– Jól vigyázz, el ne metsszem a géged, te rossz lélek!

De a hang űres volt, nem volt benne semmi erő.

Öt perc telhetett el így, akkor Ancsa bádofházékban hozta a reggelit. Az inasok, Miskával együtt, rohantak a kanalaikért, s mint a vademberek, neki a fazéknak. Egy pillanat alatt mindenki a fazék mélyén vájkált, hogy a bableves sűrűjét kanalazza fel. Meg lehetett érteni, hogy mindenki azt kereste, mert most öt óra, s ebédig nem került beléjük egy falat se, közben pedig dolgozni kellett, ahogy csak bírtak, mert más-ként suhogtak a mester pofonjai. Hát olyanok voltak, mint a vadak, kabátjuk ujjából csöpögött a bizonytalan színű lé, s közben verték, lök-ték, taszigálták egymást.

– Engedj!

– Odább!

– Mindent te akarsz felzabálni?!

Szörpögtek. Faltak. Birkóztak. Ancsa csak rázta a fejét, pedig nem volt kényes.

– űristen – sóhajtott –, olyanok vagytok, mint a vadállatok. Pedig a formátok embert mutat.

S egyszerre már csak Miskát látta, a nagy, szőke loboncával, a cson-tos vállával, amint ott falt és verekedett a többi inas között, s végtelenűl

megsajnálta. Hát ez is! A Reök István tekintetes úr unokaöccse! A Vidovszky tekintetes úrék barátja! Aki olyan szépen lerajzolta az előbb Atyust! Ez se külön? Ennek is ugyanúgy kell harcolnia az ételért, életért, mint Antonnak és a többinek?

Talán ezerszer is látta őket így verekedni, de sohasem jutott eszébe Miskát különválasztani a többitől.

Csak ma.

„Szép legény!” – gondolta, s föltelt fénnyel.

A cseléd. Tíz éve cseléd, akiben mindent összetapostak már, meg-tiptortak, agyongázoltak, beszennyeztek, aki ment sorsa szerint háztól házhoz, mindenki rongya volt, már huszonhat éves, és akiben néha olyan gyűlölségek bujkáltak az egész emberiség ellen, hogy föl tudott volna gyújtani egy egész várost, s örülni a mások szenvedésének. Vagy megmérgezni az összes kutakat, hogy mindenki pusztuljon el. Most feltámadt, kiszállt önmagából, szinte tizenhat évesen, egy villanás alatt szerelmesen, csodálatosan, s ahogy nézte a verekvő, de haja szőke fényében ragyogó fiút, motyogni kezdett magában önfeledten.

– Gyerek! Gyerek! Gyerekem!

Mint egy igazi nő: szerető, de anya is egyben.

A foga belevaccant. Lenyűgözötten és rogyadozva állt: mit csináljon?

Atyus segített rajta, aki nyöszörögve szólt ki féláljulatából:

– Annus, mi lesz az én reggelimmel?

Erre fölébredt álmodozásából, s egyszerre kész volt a terve. Szigorú hangon szólt az inasokra:

– Üres már a fazekatok, mars munkára! Anton, gyújts tüzet a műhelyben, te vagy a soros! Péter, Dávid, söpörjete! Miska, gyere velem, hozd be Atyus reggelijét! Az istennek se lábolom végig még egyszer ezt a havat.

Nagyon lassan tették meg azt a néhány lépést, amely a műhelyajtót a konyha ajtajától elválasztotta. Elöl a lány lépdelt, utána a fiú. A szél is kerített. A ház hátulja felől ömlött, meglökte a lányt, s az csaknem hanyatt esett. Miska kapta el, s hogy meg tudja tartani, átölelte. Megálltak.

– Te! – suttogetta a leány.

Bebabrálta a fiú kezét a kendő alá, a mellére. Így álltak a rettentő viharban. Mozdulatlanok voltak. A lány suttogetva feljajdult:

– Ó, de jó volna meghalni most! Veled! Megfagyni! Belefordulni a hóba, s reggelre mind a ketten halottak.

Pihegett.

– Vagy csak én! Csak én!

Miska megijedt. Mit mondjon?

– Ancsa!

Megmozdultak. A leány vitte. A konyhaajtó előtt megálltak. A leány a fiú felé fordult, hozzátapadt, ahogy csak tudott:

– Én... – lihegett az arcába.

Azt se tudta, mit mond. Aztán eszébe jutott, mit akart mondani:

– Én – sírta el magát – veled boldog leszek.

Beléptek a konyha ajtaján. Meleg volt odabent. A megfőtt tej szaga csapta meg őket. A megbontott ágyé. A tűzhelyé. A konyhalámpáé, amely a falra akasztva pislogva égett. A lány nyomban ledobta magáról a kendőt, s az ágy sarkába vágta. Remegett.

– Hol van Atyus reggelije? – rebegte a fiú.

De nem ezt akarta mondani.

– Várj! – suttogta a lány.

Átkapta a fiú nyakát, szájon csókolta hosszan.

Miska visszaadta. Azt akarta mondani:

– Ancsa!

Már csaknem elszédültek, mikor a lány észbe kapott, a lámpához ugrott s elfújta. Csak a tűz szeme pillogott a tűzhelyben.

– Gyerek! Gyerek! Gyerekem! Ó, ha gyerekem lenne tőled!...

A nagy hullám átcapott felettük.

Aztán az asztalnál ültek, a lámpa pislogott, s a lány egy nagy bögre kávé tett Miska elé, tele föllel.

– Egyél! – súgta nagyon gyengéden. – Földi boldogságom.

Felállt, a drótos ételszekrényből egy buktát vett elő, a kávé mellé tette.

– Ezt is! Edd meg!

Kimondhatatlan boldog volt. Anyaian érzett.

Miska falt. Éhes volt, és ő is boldog. Eddig nem ismert nőt, csak vágyta. Most megkapta. Erősnek érezte magát, felnőtt legénynek. Az öröm mellett bujdosott benne valami szomorúság is, csak nem tudta, mi lehet az. Az elveszett fiúság szomorúsága volt, de az öröm sokkal magasabban lobogott benne.

– Hej! Jó lesz itt neki!

Mindent megevett, fölállt. Boldog volt. Talán legboldogabb egész életében.

– De jó! Milyen jó legénynek lenni!

Odalépett a lányhoz, aki Atyus reggelijét készítette, s gyakorlatlanul, még egy kissé gyerekesen megölelte.

– Annus! – adta oda neki a lelkét is. – Köszönöm.

A leány szeme tele lett meghatottsággal. Istenem, gondolta, megköszöni! Micsoda drága ez! Tíz éve nyüvik, szaggatják, még soha senki nem köszönte meg. Ez a gyerek, aki boldoggá tette, meg is köszönte.

– Én is – motyogta. – Neked! Édeském!

Eléje tette Atyus reggelijét egy tálcán.

– Vidd, drágám!

S mikor a gyerek fogta és vitte, úgy suttogott utána, mint aki örök meleget lehel egy férfi magános és a lét súlya alatt ropogó gerincébe.

– Mindennap gyere eztán! Hajnalban, éjfélkor, akármikor! Lesd ki, mikor a többiek elaludtak, és gyere! Egész éjszakára gyere!

S ahogy a fiú kilépett, nyomban elfújta a lámpát, s visszabújt az ágyba, testén a gyerek párájával, s úgy szívta fel, mint a tömjén maradék szagát.

„Templom! – gondolta. – Templom!”

Miska meg vigyázva vitte Atyus reggelijét, és oly boldog volt, hogy énekelt benne a vér.

II

Reggel lett, de csak nehezen érkezett meg. A hó még kavargott, a szél alig engedett erejéből. Az utcák tele voltak emberrel, akik járdákat iparkodtak lapátolni a magas hóban, de mire végeztek, szinte újra kezdhették a munkát. A szél betemette mögöttük a csapást. Mégis elvándoroltak valahogy ide-oda, ahol valami munka várt rájuk, Lángi-ék kapuját is kiásták, megjöttek a segédek, s hét órakor már zengett a munka.

Az öreg János segédnek, aki Kossuth-szakállat viselt, Anton segédkezett, Gáspárnak, a fiatal segédnek, aki parasztbútoron dolgozott, Miska. Dávid, a kis inas, zöld festéket őrölt egy márványlapon, s egy vederbe csurgatta. Péter a tűzhelynél kavargatta egykedvűen az olvadó enyvét, s az telelehelte nyálkás bűzével az egész műhelyt. Miska gyanakvó tekintettel pillogott Dávidka felé: minek az a rengeteg zöld festék? Mert a befestendő anyagot nem látta sehol. De a munkát Lángi rendelte el, Ancsával izent ki, hogy tízre legyen készen öt liter zöld kulinász. Hát dolgoztak.

A műhely utcai ablakai alatt öt bádog-Krisztus szomorkodott, már bealapozva mindegyik, s egy ott állt a festőállványon, ennek már arca is volt, s a szegek helyén nagy vércseppek piroslottak. A mester remekei voltak ezek, ilyen rendeléseket is elfogadott, mert nagy festőtalentumot érzett magában. Fertelmes, hátborzongató és ijesztő Krisztusokat csinált, de azt gondolta: mennél rémisztőbb egy feszület, annál jobb, fenyegetőbben emlékezteti bűneikre az utak vándor koldusait. A közízlés is ezen a véleményen lehetett, mert egyre-másra kapta a borzalmakra a rendeléseket. Kézdörzsölve fogadta őket, mert remekül keresett rajtuk. Általában mindenem remekül keresett, mert értette a maga körül való hírverést, és kitűnő segédeket tartott, akik remek munkát végeztek az ő neve alatt. Most még nem volt idebent; tíz óra előtt sohasse szokott bejönni a műhelybe, de gyakran három napig se látták; ilyenkor új megrendelések után járt. Ebben nagyon ügyes volt, a műhely sohasse állt munka nélkül, noha a többi asztalosüzem éppen csak csikorgott valahogy.

Most is szóltak a fűrészek, sikítottak a gyaluk, de az idő lassan vándorolt, és a hangulat nyomasztó volt. Reggel valahogy az a hír terjedt el a hótól agyonnyomott városban, hogy a törvényház hátsó udvarán az éjjel az osztrák csendőrök agyonlőtték Jókai Ádámot és két társát, sőt Lacza Bálintot is elfogták a hatalom kopói, a híres pécskai betyárt. Ma törvényt ülnek felette, s holnap reggel már akasztják is a Fő téren, mindenki elrettentéséül, nyilvánosan.

Hogy a hírek igazak voltak-e, vagy vénasszonyok fantáziálták-e őket össze, nem lehetett tudni, de annyi bizonyos volt, hogy este sokáig világosak voltak a törvényház ablakai, s olyan ember is akadt, nem is egy, aki a viharos éjszakában lövések zaját hallotta a törvényház felől. Hát mély döbbenet tartotta fogva az embereket, a műhelyben is az uralkodott. Ide Gáspár száján érkezett a hír. Jókait és társait mindenki sajnálta, de az igazi rémület Lacza Bálint miatt támadt, aki az egész tájék legyőzhetetlen hőse volt, nagyobb Sobrinál, sőt magánál Rózsa Sándornál is (aki akkor már két éve ült nehéz vasban), a nyakas ellenálló, a kérlelhetetlen igazságtevő, akiről legendák és dalok szálltak a nyomorgó nép között.

– Úristen, hát Lacza is fogoly?

– Kitől hallottad? – hörrent Atyus Gáspárra, mikor az elmondta a hírt.

– Mindenki beszél – felelt Gáspár. – A hólapátolók szájáról szájra adják.

– Nem lehet! – kiáltott Atyus.

– Mi?

– Hogy Bálintot lefogták volna! Elbír az egymaga húsz emberrel is. Hiszen egy ökölcsapással agyon tud ütni egy ökröt, te! Egy másodfű csikót úgy dob a vállára, mint más egy koszos birkát!

– Ej – mondta János –, a puska mégiscsak puska!

– Neked! – dörrent rá Atyus. – Vagy nekem! De neki nem! Hát nem hallottad, mit csinált, mikor Kamuk Jóska puskát fogott rá a felesége miatt? Kikapta a kezéből, a térdére feszítette, és úgy meghajlította egyetlen nyomással a csövét, hogy olyan lett, mint az összenyeklett colstok. Ezt fogták volna el az osztrák zsoldárok? Soha, te! Érted-e? Ebben az életben soha!

S kinyálzott vén szája az indulattól.

– Az Isten sem engedhet ilyet, hogy a nép utolsó védelmezője így pusztuljon el!

Ez a hit és erő egy ideig kilökte a műhelyből a döbbenetet, de aztán lassan visszaszívárgott a levegőbe is, a lelkekbe is, mindent lenyomott, s még a tárgyakon is úgy ült, mint egy nagy, fekete lepke. Gáspár kínjában énekelni kezdett. A dal dachból szövődött és fájdalomból.

*Arad alatt egy nagy síron
Nőtt tizenhárom liliom,
Tizenhárom bús liliom:
Csak a fogam csikorgatom.*

*Csak a fogam csikorgatom.
Kínom ki nem kiálthatom.
Titkon szállnak a sóhajok:
Mi lesz veletek, magyarok?*

Fújta. Az egész szívét beleadta. Fiatal volt még, most múlt húszéves, így a szabadságharcban nem vehetett részt. A dalt az apjától tanulta, s az a fél karját hagyta ott Világostól nem messze, hát az eleven húsában hordta az aradi iszonyatot. A hang szinte vonított, felágaskodott kiáltóvá, meg összeesett, elnyúlt, s kaparta a földet, rettentő fájdalomban, mintha egy nyúzott ember üvöltene:

*Titkon szállnak a sóhajok:
Mi lesz veletek, magyarok?*

Nyílt a műhelyajtó, s egy karácsonyfányi hó közepén Lángi lépett be. Középtermetű, széles mellű ember volt, feje nagy, már erősen kopaszodó, álla tokás, szája elöl foghíjas. Kötényben jött, kiskabátban, nem félt a vihartól. Szívós ember volt, nem ártott neki se hideg, se meleg. Most megtorpan, kis malacszemei villámlottak, s felordított:

– Tüstént...! – torkában megakadt a hang a dühtől. – Tüstént hagyja abba ezt a nótát, Gáspár!

S melléje ugrott. Gáspár csak akkor vette észre, s ártatlanra árnyalt hangon kérdezte meg:

– Miért ne énekelhetnék, mester úr? Máskor is énekelek.

– De ez rebellis nóta! – üvöltött Lángi.

– Az aradi vértanúkról szól – jegyezte meg Gáspár.

– Rebellis nóta! – ordított Lángi. – Nem érti? Az én műhelyemben rebellis nótát ne énekeljen senki! Ha maga legénykedni akar, betyárkodni, csinálja a kocsmában a saját szakállára, ne az én bőrömrre! Tisztelet az aradi Tizenháromnak, ha már ilyen szerencsétlen sors jutott nekik, de én üzletember vagyok, s nem tűröm a rebelliót! Hogyan kaphatom meg a főtanácsos rendelkezéseit, ha kitudódik, hogy a segédeim lázadó dalokat énekelnek?

Gáspár vállat vont.

– Hát...

Lángi megőrült a dühtől, ökölbe markolt jobbját felemelte.

– Nekem ne vonjon vállat, az istenit – hörgött –, mert összevágom!

A segéd megfogta a kalapácsot, csöndesen babrálta.

– S én azalatt mit csinálok, mester úr – kérdezte nagyon halkán, csak a tekintete lobbant fel –, míg maga itt aprít engem?

Lángi visszaugrott.

– A jóistenit magának! – kiáltott. – Kalapácsot fog rám?

– Én? – vágott csodálkozó arcot a segéd. – Hiszen látja, hogy dolgozom vele.

S valóban a satuba fogott parasztszék csapolásait kezdte szorosra verni, mintha az volna a legfőbb gondja.

– Majd lesz gondom magára! – csikorgatta fogát a mester.

Az öreg János kezében megállt a fűrész. Hátrafordult.

– S akkor ki csinálja meg a rendelkezéseit? – kérdezte nagyon higgadtan. – Mert akkor én is itthagynom kegyedet, Istenemre!

Lángi meghökkent.

– Mi van itt?

– Semmi – felelt a vén segéd, és a munkájához fordult.

Gáspár most hagyta abba a kalapácsolást, és úgy mondta, mintha a műhely közösségének mondaná.

– Csak éppen, hogy az éjjel az osztrákok agyonlőtték Jókát meg a társait.

A mester elsápadt.

– Miért mondja ezt nekem? – kérdezte pillogva.

A segéd élesen ránézett.

– Mert állítólag Laczát is lefogták, és a nép keresi a följelentőt. Úgy mondják, hogy már sejtik is a nevét. Jöttömben hallottam. A mester úr nem tud róla?

Lángi most elrémült. A nép? Az borzasztó! Az a gyanúra is öl! Még emlékezett ötvenkettőtől arra a három levágott kezű emberre, aki egy reggel ott himbálódzott kilógó nyelvvel a főtér egyik ecetfáján. Azok is besúgásban voltak gyanúsak. Hát felordított:

– Mi közöm nekem Jókához meg a társaihoz? A törvénynek van köze hozzájuk! Miért nem nyughattak? Mit rebelliskedtek? A törvény ki nyomozta és elítélte őket. Istenem! Lacza meg éppen megérdemelte a sorsát! Ölt, rabolt, gyújtogatott! Miért keresik rajtam őket?

Gáspár a földre fordította pillantását.

– Én azt nem mondtam, hogy a mester úron. Én csak azt mondtam, hogy a nép keresi a feladójukat.

Lángi magához tért, és összeszedte magát.

– A nép! – köpött ki. – Butaság! S maguk miből ennének kenyeret, ha én nem tudnék munkát adni maguknak? Mi?

Hortyogva lélegzett.

– De én tudok! – vágott a mellére. – Én mindig tudok! Nálam nincs munkanélküliség, mert én asztalos vagyok, és csak a mesterséget nézem. A munkát. Én nem avatkozom politikába, azt csinálják az urak! A Kossuth úr és a többiek, az az ő dolguk. Az enyém a gyalu meg a fűrés: a mesterség! Hogy akármilyen uralom van is odakint, itt legyen kenyér, a szentség! Mit akarnak velem? Itt dolgozni kell, nem pofázni!

Dávidhoz fordult:

– Hogy állsz a festéktöréssel?

Megnézte.

– Elég!

Miskához fordult.

– Öltözz! Fogd ezt a vedret, vedd a szerszámokat, kimész a temetőbe, s befested a Gerzson úrék sírkerítését. Megértetted?

Miska tiltakozni akart, de nem mert.

– Igenis – hajtotta le a fejét.

S indult a kuckóba a kiskabátjáért.

Gáspár szólt helyette.

– De mester úr, ilyen időben? Hiszen betemeti a hó!

– Egy szót sem! – üvöltött a mester. – Nyolc forint ötvenet fizetnek nekem ezért a festésért, s ez a szó, nem a maga szava! Az inas arra van, hogy dolgozzék! A párnás szék a püspököknek való!

S Miskára, akin már rajta volt a kis vékony ködmőne, süvegje, kezében a festékes vödör, zsebében a vadonatúj pemzli:

– Eredj a konyhába, kérj valami harapnivalót, aztán indulj! Haza ne merj jönni, míg nem végeztél!

Miska kiment. A konyhában Ancsa majd megveszett dühében.

– Az állat! – sziszegett fojtottan. – Az a megveszett állat! Hiszen megfagysz odakint, angyalom!

A frissen sült húsból két kenyér közé tett egy jókora darabot (a gazdáék kosztja volt), a zsebeit teletömte frissen sült pogácsával.

– Vigyázz magadra! – szólt utána aggodalmasan.

S az volt benne, hogy patkánymérget kellene az ételébe keverni ennek az undorító embernek.

Miska után odakint csukódott a kapu.

A műhelyben a mester levetette kabátját.

Odaállt a festőállványhoz, s hátraszólt:

– Csönd legyen! A megváltót festem a kereszten! Ne zavarjanak!

S elkezdte puhítani az ecsetjeit.

A szél felugrott, felfújta magát, olyan volt, telegyömösölve hóval, mint egy óriási zsák. Akkor egyszerre ledobbant, hasra vágta magát, s egyszerre úgy elsimította a temetőt, hogy csak a magas síremlékek álltak ki belőle, mint valami elsüllyedt kikötő megmaradt cölöpjei.

A világ tele volt nyögéssel, sírással, sikoltozással, ahogy a vihar elérte és szaggatta.

Fél három volt délután, de ezt csak az órák mutatták, odakint nem lehetett megállapítani, dagadt felhők takarták az eget.

Miska ott birkózott a viharral Gerzsonék sírkerítésénél, és hangosan zokogott. Nem ment semmire. A vihar már az ecsetről letépte a festéket, a léceket televágta hóval, a gyerek a tíz körmével kaparta, hogy festeni tudjon a parancs szerint. De amennyit mégis sikerült a festékből felkennie, nyomban odaagyott, s olyanná vált, mint a halpikkely.

A temetőőr kunyhójában öten voltak. A házigazda ott pipázott az asztalra könyökölve, a két gyerek a kemence sutjában aludt, az aszszony az ágy szélén ült, s egy gyermeknadrágot foltozott. A temetőre

tekintő ablak előtt egy nagydarab, csupacsont paraszt ült a lócán, s némán szemlélődött kifelé. Sűrű, fekete haja volt, kicsi, de villámló, fekete szeme, s az ökle, amelyre a fejét támasztotta, akár egy vaskalapács. Nem szólt semmit, csak órák óta bámult kifelé.

Miskát figyelte, amint birkózott a viharral. Az arcáról nem lehetett leolvasni, mit gondol magában, csak a némaságától és a mozdulatlan-ságától lett egyre nagyobb csend a szobában. Vajon mit tesz ez az ember, ha megmozdul? Szerették is, félték is tőle.

S megmozdult. A válla beleroppant, s az ökle is. Az arca olyan volt, mint a vasfogó.

– Három órája birkózik az a gyerek odakint a viharral! Nem tudom már nézni! – szólalt meg végre.

Mély erős hangja volt, mint egy kostüloknek.

Förlállt. Most látszott, hogy valóságos óriás, talán két méternél is magasabb. A fogashoz lépett, levette a süvegét, fejébe nyomta, s vissza-szólt az asszonynak.

– Hozz egy csupor forró vizet, s tégy bele egy kis főzőkanálnyi sót! Kilépett a viharba.

Nagy léptekkel odament a gyerekekhez, egyetlen rándítással az ölébe kapta, belerúgott a festékes vödörbe, hogy az versenyt szállt a széllel, aztán szó nélkül bevitte a gyereket a kunyhóba. Ott letette, maga is leült, s egy pillanatig nézte a gyereket, aki tele volt rémülettel. A csupor már ott állt az asztal szélén, érte nyúlt, elvette, s a gyerek kezébe nyomta.

– Idd meg! – parancsolta mély, súlyos hangján. – Sós víz. Forró. A só ilyenkor jól tesz a vérnek. Megűzi!

Miska remegő kezébe fogta a csuprot, s mozdulni se mert.

– Idd! – dördült rá a paraszt. – Csupa fagy van! Meg akarsz dögölni?

Miska szájához kapta a csuprot, s egy szuszra kiitta. Arcát egyszerre előntötte a verejték. A paraszt bólintott.

– Jó. Most vetkezzél le anyaszült meztelenre!

Miska az asszonyra nézett, s elpirult.

– Ne törődj vele! – mondta a paraszt. – Látott az már olyat!

Miska levetkezett. Alig tudott magáról. Akkor a paraszt elkapta, hanyatt dobta az ágyra, s elkezdte gyúrni a rettentő ökleivel. De csak gyengéden. Vigyázott rá. Előbb a szíve táját gyúrta, aztán a mellét, valami csodálatos, utánozhatatlan mozdulatokkal a köldöke rózsáját, hasát,

combját, lábszárát, aztán erős fogásokkal az egész testét. A család addig a gyerek ruháit szárogatta.

A marcona ember most hasra pördítette a gyereket, s a hátát kezdte megdolgozni hevesen. Érdes volt a marka, akár a smirglipapír, de jó. A gyerek érezte, hogy jó. Jót tesz vele. Mikor a két lapockája közé ért, rászólt:

– Testednek erre a részére egész életedben vigyázz, mert ez a legnagyobb erő fészke!

A farcsontját gyúrta.

– Meg ez! El ne felejtsd!

Markolászta, dolgozta, hajtotta ki belőle a fagyot. A gyerek teste merő vízben úszott, mintha megfürdették volna.

– Törülközőt!

Az asszony egy-egy törülközőt adott a paraszt kezébe, s az most az érdes vásznakkal kezdett dolgozni a gyerek testén. Horzsolta, dörzsölte, csutakolta, hátát, mellét, karját, combját egyaránt. A gyerek még izzadt egy darabig, de aztán száraz lett a bőre és piros, mint a pirosra festett kordován. Itt-ott a vére is kiserkedt a pórusain. Az egész nem tartott félóránál tovább, de alapos munka volt.

– Fázol-e még valahol? – kérdezte a paraszt.

– Nem – mondta a gyerek. – Mindenem tüzel.

– Akkor jó.

S hátraszólt:

– A gönceit!

Az asszony hozta a megszáradt ruhadarabokat, a gyerek felöltözött, leszökkent az ágyról, s megállt a paraszt előtt.

– Köszönöm – mondta neki sugárzó arccal. – Maga nélkül megfagytam volna.

– Lehet – mondta a paraszt, s belül halk öröm volt benne. – Hogy hívnak?

A gyerek megmondta a nevét.

– A Lánginál inaskodol?

– Ott.

– Az küldött ki?

– Az.

– Hány éves vagy?

– Tizenöt.

A parasztot elöntötte a düh. Ráhörrent a gyerekre:

– Hát miért nem mondtad neki, hogy: *nem!*

– Félttem, hogy megver – vallotta Miska őszintén.

– Hát aztán! – robbant rá az óriás. – Az embert verheti, akinek hatalom van a kezében, de az ember legyen erősebb! Míg vágják, mindig mondja magában: nem! Minden ütésre keményebben! Tartsa magát belül! Érted? A végén olyan kemény lesz, mint az acél. Elhiszed?

A gyerek bólintott.

– El.

– Te! – folytatta a paraszt. – Én ennyi idős koromban már juhász-bojtár voltam, s úgy pünkösöd táján elloptam a nyájból hat ürüt. Nem magamnak: a faluvégi szegénységnek, mert azok már csaknem felfordultak éhen. Persze, kitudódott, bevittek a hatóság elé, s olyan huszonötöt vertek rám, hogy a vérem is föcsögött. De belül: nem! Egyre azt mondtam. S mikor fölkeltem a deresről, olyan voltam, hogy a pandúr, aki ütött, megijedt tőlem. Éjjel kilopakodott hozzánk a nyájhoz, s azt mondta: „Ne haragudj, muszáj volt.” Én meg beleköptem az arcába: „Ez is muszáj!” Le se merte törölni a nyálamat, csak ült szótlanul, aztán elsírta magát. Akkor lettem ember.

Miska hallgatta. Már nem félt. Valami nagy bizalom melegedett benne.

– Kicsoda maga? – kérdezte halkan.

A paraszt ránézett. Csöndes volt a tekintete. Most meglátszott, hogy nem lehet több harmincnyolc évesnél. Nem is volt. Érthetően mondta:

– Az én nevem Lacza Bálint.

A gyerek szeme felsugárzott.

– Tudtam – mondta halkan.

– Honnét? – kérdezte a betyár.

A gyerek arca szép lett.

– Más nem tette volna ezt velem!

S az ágyra mutatott. A betyár megértette, hogy a gyerek a kemény gyógykezelésre gondol. Elmosolyodott.

– Hátha.

– Nem – rázta Miska a fejét. – Az emberek nemigen törődnek egymással, ezt én már tudom. Az emberek csak verni szeretik egymást.

– Az már igaz – bólintott a betyár. – Én, lásd, végigküzdöttem a szabadságharcot, mert azt gondoltam: ha szabadság lesz, minden jobb

lesz. De vesztettünk – hát minden rosszabb. Az emberek is rosszabbak egymáshoz. Hurkot vetnek a volt barátaiknak. Feladják egymást; bitangabbak, mint hajdanán. S a szegénységnek még jajabb a sorsa, mint azelőtt. Hogy ezt láttam, azt mondtam: most az egyetlen tiszta mester-ség a betyárság! Hát betyár lettem. Nehéz sors.

– Szép! – mondta a gyerek.

A betyár megrázta a fejét.

– Nem az! – mondta. – Az embernek nincs már egy maroknyi helye sem az életben, ahová haza mehessen. Olyan, mint az űzött farkas. Kergetik. Hol itt, hol ott húzza meg magát. Miért? Mert fáj az igazságtalanság, és a gaszágért visszavág.

A gyerek ezt a hangot nem értette.

– Azért szép – mondta csökönyösen. – Most például búsul az egész Csaba, mert a nép úgy tudja, hogy magát az éjszaka a zsandárok befogták.

– Engem? – nevetett föl a betyár.

– Magát – bólintott a gyerek. – De ha most hazamegyek, mindenkinek megmondom, hogy hazugság.

– Senkinek! – sziszegett rá a betyár. – Egy léleknek se! Ami történt, a kettőnk titka, s ha nem tudsz titkot tartani, akárhol kaplak, elrepsztlek!

A gyerek úgy megrettent, hogy torkán akadt a szó. Csak ennyit tudott mondani:

– De...

A betyár megenyhült.

– No menj – mondta csöndesen –, ne félj! S amit mondtam, megjegyezd magadnak: a *nem* legyen a legfőbb igéd egész életedben!

A gyerek felvette a ködmönét.

– Köszönöm a jóságát – szólt halkán.

– Szívesen.

– Isten megáldja!

– Téged is!

Miska kilépett az ajtón, s becsukta maga után. Odakint már szürkület kezdett, de ő nem félt. Valami jó, meleg erőt vitt magával. A vihart se bánta. Semmit. Csak ment, egyenesen a főút felé, aztán lekanyarodott a hótól terhes szomorúfüzek között.

TETSZIK? MI IS NAGYON SZERETJÜK.

Szívből ajánljuk neked,
ha egy igazán jó könyvet akarsz elolvasni!

**Már rendelhető!
VESD BELE MAGAD MIHAMARABB!**

MOST kiadói KEDVEZMÉNNYEL is a Tiéd lehet!
[Megrendelem most a kiadónál!](#)

Sőt!

A kiadó **KönyvSárkány Klubjának** tagjaként
ELŐFIZETŐI ÁRON csaphatsz le rá!
[Megrendelem most a KönyvSárkányon!](#)

**Köszönjük, hogy megrendeléseddel
még több jó könyv megjelenését támogatod!**

A betyár meg a kunyhóból nézett utána. Már rég nem látta, s még mindig nézett. Aztán leült, elkönyökölt, hallgatott. Csönd volt. Talán negyedóra is elmúlt így, mikor fölriadt.

– No mi az? – nézett körül.

Már jó sötét volt bent. Lámpát kellett volna gyújtani.

– Semmi – mondta az ember.

A betyár fölállt.

– Megszerettem ezt a gyereket – mondta elgondolkodva. – Van benne valami különös. A teste olyan jószagú volt, ahogy ott verejtékezett a kezemben, mint a virág. A majoránna virágja.

Többet nem szólt. Odament a fogashoz, fejébe nyomta a süvegét, vállára tette a subáját, lekasztott a falról valami ostorfélét, megtapogatta a zsebét, megfogta a kilincset.

– Vigyázzatok! – szólt vissza.

S kilépett a homályosodó, viharral terhes világba.